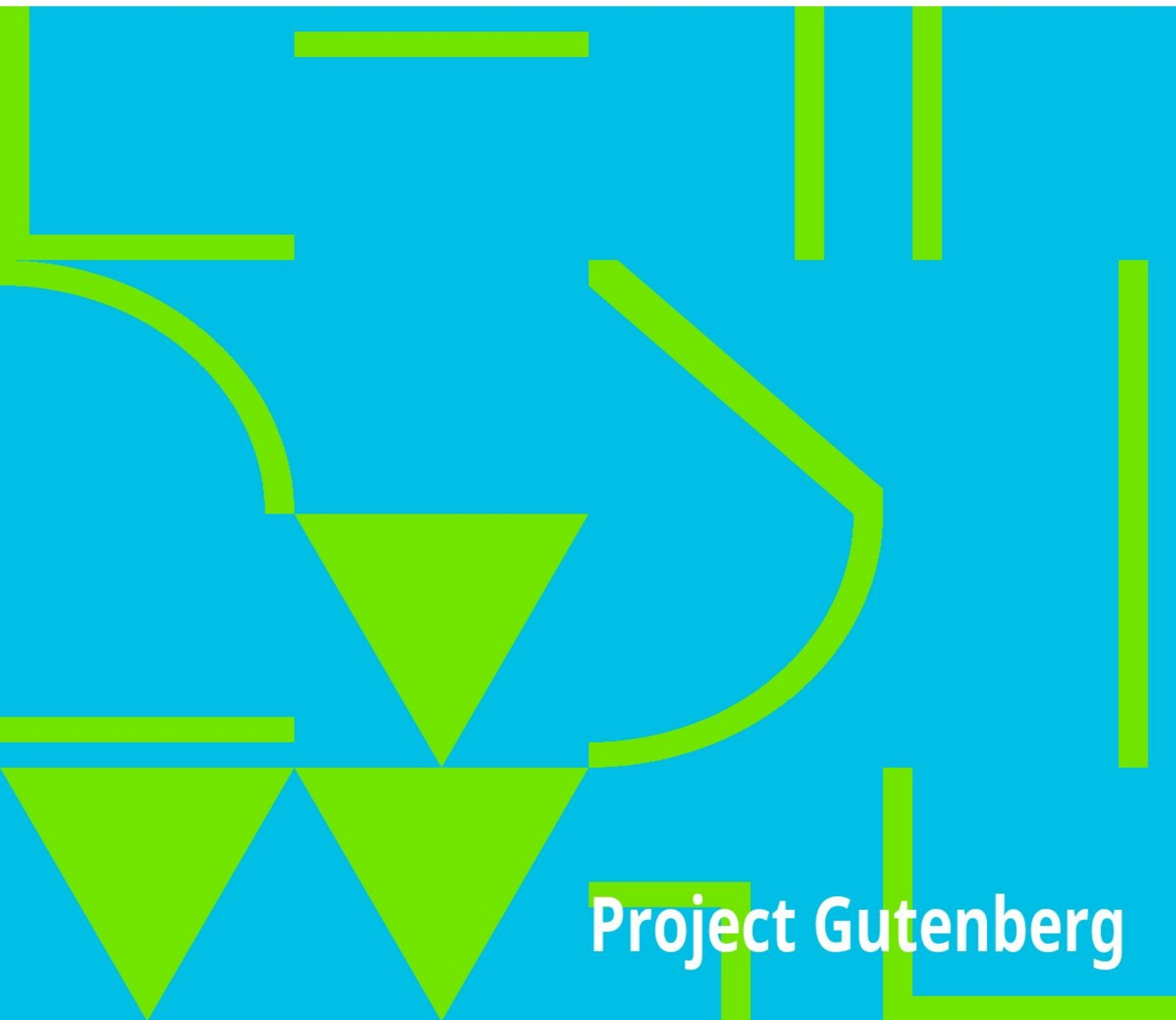

Lehti myrskyssä

Ouida

The background of the lower half of the page is a vibrant blue. Overlaid on this are various geometric shapes in bright yellow and orange. These include several triangles of different sizes, some pointing upwards and some downwards. There are also curved lines, some forming arcs and others as partial circles. Straight lines of varying lengths and thicknesses are scattered throughout, some horizontal, some vertical, and some diagonal. The overall effect is a dynamic, abstract composition that resembles a stylized landscape or a complex geometric design.

Project Gutenberg

The Project Gutenberg EBook of Lehti myrskyssä, by Ouida

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org

Title: Lehti myrskyssä

Author: Ouida

Translator: Elisabeth Löfgren

Release Date: June 20, 2009 [EBook #29176]

Language: Finnish

*** START OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK LEHTI
MYRSKYSSÄ ***

Produced by Tapio Riikonen

LEHTI MYRSKYSSÄ

Kirj.

Ouida

Englannin kielestä suomentanut E. [Elisabeth Löfgren]

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1876.

Berceau de Dieu[1] oli pieni kylä Seine-virran laaksossa.

Niinkuin leivonen tekee pesänsä ruohikkoon, olivat muutamat talolliset asettaneet pienet talonsa ja majansa viheriäisten metsäin keskelle, jotka kasvoivat molemmin puolin suikertelevaa virtaa. Se oli kaunis paikka, varustettu jyrkällä kivi-kadulla, joka oli poppeli-puiden ja jalavain suojassa; somain huoneitten olkikattoja peitteli pitkin päivää pilvennäköinen parvi valkoisia ja harmaita kyyhkysiä; siellä oli vanha kappeli, joka oli varustettu punaisella, keilinmuotoisella katolla; ja suuria taloja, jotka olivat peitetyt muuri-vehreällä ja kaikenlaisilla punoittavilla köynnöskasvilla, sekä karpeella, joka kellahti päivänpaisteessa.

Ylt'ympärillä leveni kukkas-rikkaita niitty-maita, missä Normandyn sileä karja

lihoi. Tuolla oli suloisia, hämääriä lehtoja, joihin nuorukaiset ja neitokset menivät juhla- sekä pyhäpäivinä kesällä, etsiäksensä lemmen- ja vilukukkia, metsän sinikelloja ja raittiita orjan-ruusuja sekä kaikkia noita lehviä ja kukkasia, jotka tekivät heidän rappusensa lehti-majoiksi ja ikäänkuin toivat kaulus-kyyhkyisen sävelet ja hamppuisen laulun heidän pieneen Herran temppeliinsä.

Berceau de Dieu oli todellakin hyvin vanha.

Ihmiset arvelivat että kylä oli ollut siinä jo Orleans'in neidon aikana; kivinen risti kahdenneltatoista vuosisadalta seiso i vielä kadun päässä, kaivon vieressä pähkinäpuun alla, mihin kyläläiset kokoontuivat juttelemaan auringon laskiessa, kun päivän työ oli päättynyt.

Kaupunkia ei ollut lähempänä kuin neljän Ranskan peninkulman päässä. Tämä paikka oli maakunnassa, joka oli varustettu suurilla metsillä ja hedelmätarhoilla siellä täällä. Sen tuotteet, vehnät, kaurat, juustot, hedelmät ja munat, olivat hyvinkin riittäväiset kansan yksinkertaiseen elämään. Rahvas oli väkevää, ystävällistä, ahkeraa ja onnellista kansaa, joka eli pienen kappelinsa ympärillä ystävyyydessä ja hyvässä sovussa.

Ei mikään heitä huolettanut. Sota ja sodan melske, vallankumoukset ja mullistukset, keisarikunnat ja kapinat, sota i set ja valtiolliset kysymykset, — nämä kaikki olivat tälle rahvaalle tuntemattomia asioita, mistä eivät koskaan kuulleet; mahtavat myrskyt nousivat ja mullistivat maita ylt'ympärillä, mutta eivät koskaan tulleet niin likelle tätä kylää, että olisivat vahingoittaneet sitä, se kun siellä oli yksinäisyydessään niinkuin leivosen pesä.

Vallan-kumouksenkin ankaroina aikoina oli täällä ollut hiljaista. Oli silloin hallinnut aatelisherra linnassa, tuolla kukkulalla, jonka juurella kylä oli. Kansa oli häntä rakastanut, eikä koskaan koettanut tehdä mitä hänelle oli vastoinmielistä, ja katkerasti he itkivät, kun hän kaatui Jemappes'in tappelussa, jättämättä mitään perillistä, ja hänen linnansa muuttui muurivehreän peittämäksi raunioksi.

Tuon kauhean ajan ukkosen-nuolet tuskin olivat koskeneet tähän paikkakuntaan. Osa parhaimmasta nuorisosta oli tosin marssinut pois taistelemaan Champagnen kentillä marseillaise'n kaikuessa: muutamia isänmaan-ystäviä punaisissa takeissa oli sielläkin käynyt, sekä sotilaita sinisessä virkapuvussa, jotka olivat jakelleet kolmivärisiä kokartia eli merkkejä ja käskeneet heitä kantamaan niitä pyhän

jakaamattoman tasavallan nimessä. Mutta rahvas ei ollut ymmärtänyt, mitä tämä merkitsi, ja oli korjannut satonsa, kuulematta ainoatakaan pyssynlaukausta, näkemättä aseitten loistetta viattomilla majoillaan, joten tuon jalon, mutta kamalan ajan kauhistukset siellä eivät jättäneet mitään jälkiä kylän väestöön.

Tosin kyllä Reine Allix, vanhin vaimo heidän parissaan — hän luki enemmän kuin yhdeksänkymmentä vuotta — muisti että hän lasna ollessaan oli kuullut eräänä kylmänä talvis-yönä isänsä ja naapurein keskustelevan matalalla, aralla äänellä, mitenkä eräs kuningas oli tapettu kansan pelastukseksi, ja hän muisti vielä — muistipa hyvinkin, sillä se oli tapahtunut hänen kihlaus- ja kuudentenatoista syntymäpäivänensä — että eräs ratsumies salaman nopeudella oli ratsastanut kyläkatua myöden, huutaen korkealla, innokkaalla äänellä: "Gloire![2] Gloire! Gloire! — Marengo! Marengo! Marengo!" Hän muisti että kylä oli saanut tästä jonkunmoisen epäselvän käsityksen siitä, että jotakin merkillistä oli kaukana tapahtunut Ranskan maalla, että hänen veljensä, orpanansa ja ylkänsä, sekä hän itse muiden kanssa, olivat menneet korkealle kukkulalle virran rannalle ja siellä rakentaneet aika rovion, jonka punaiset liekit olivat loistaneet koko tuon kummallisen, lämpöisen, kesäisen voitto-yön kuluessa.

Tämän ja tämänkaltaisia muistelmia hän välistä kertoi lapsille, kun he illoin kokoontuivat hänen ympärilleen, pyytäen että hän juttelisi heille jotakin.

Muuten ei mitään muistoja vallankumouksen taikka keisarikunnan ajoista häirinnyt Berceaun rauhaa; ja hän, kun oli näitä kertoellut, tavallisesti lisäsi:

"Minä en ole enää varma siitä, mikä Marengo oli. Epäilemättä joku taistelu, vaan en tiedä missä tai mistä. Mutta myöhemmin me saimme kuulla, että pieni Claudis, tätini nuorin poika, eräs vapaaehtoinen, joka ei ollut täyttänyt yhdeksäntoista vuotta, kuoli mainitussa tappelussa. Jos olisimme sen tietäneet varmaan, emme olisi mitään ilo-valkeaa sytyttäneet!"

Tämä vaimo, joka oli syntynyt noina myrskyisinä aikoina, oli onnellisin olento Berceaun koko kyläkunnassa.

"Minä olen vanha: niin, minä olen hyvin vanha", sanoi hän, nostaen silmänsä rukin-pyörästä, tuolla kun istui talon ovella ja suojeli kädellä silmiänsä päivän-paisteelta, "hyvin vanha — yhdeksänkymmentä ja kaksi vuotta viime kesänä. Mutta kun on katon alla ja aina on kupillinen lientä sekä pojanpoika semmoinen

kuin minun, ja kun on elänyt koko elin-aikansa Berceau de Dieu'ssä, silloin on hyvä olla näin vanha. Niin, niin, pienokaiset — niin on, vaikka te sitä epäilette, te pienet lintuset, jotka juuri olette siipiänne koettaneet — on hyvä olla näin vanha. Nyt on ihmisellä aikaa mietiskellä ja kiittää hyvää Jumalaa, mitä tuskin nuoruudessa ennätin, kun olin alinomaa työssä, työssä, työssä".

Reine Allix oli pitkä, voimakas nainen, hyvin ryppyinen, hyvin kyyryinen ja hyvin ruskea, mutta hänellä oli suloiset, tummat, loistavat silmät, joissa vielä valoa oli; hänen kasvonsa olivat vielä jalot, vaikka melkein kokonainen vuosisata oli tehnyt niitä ruskeiksi elon-aikoina ja myrskyisinä talvis-aikoina.

Aina oli hän puettu samanlaiseen tummansiniseen sarssi-pukuun, aina oli hänellä sama korkea, valkoinen pää-vaatetus, aina samat kirkkaat hopeaiset korvarenkaat, jotka olivat olleet samalla perintö- ja morsius-lahjana. Jaloissa oli hänellä aina puiset kengät ja kädessä, kun hän kulki, saarnisauva.

Hän oli syntynyt Berceau de Dieu'ssä; oli elänyt siellä ja naitu siellä; oli työskennellyt siellä koko elämänsä ajan; ei ollut koskaan käynyt pitemmällä matkalla kuin Ranskan peninkulman päässä, eikä ollut poissa pitempää aikaa kuin yhden päivän.

Hän rakasti tätä paikkaa hartaalla rakkaudella; maailma sen ulkopuolella ei ollut hänelle mitään, tuskinpa taisi hän uskoa että muuta maailmaa oli olemassakaan. Hän ei osannut lukea[3] eikä kirjoittaa. Hän puhui totuutta, kasvatti rehellisesti lapsiansa, kiitti Jumalaa aina — oli Häntä kiittänyt nälkää kärsiessään kovalla talvella miehensä kuoltua, kun ei ollut mitään ulkotyötä ja hänen oli vaatettaminen ja ruokkiminen viisi lasta; kiitti Häntä vielä nyt, kun kaikki hänen poikansa olivat kuolleet ennen häntä ja ainoa, joka vielä eli hänen suvustaan, oli hänen poikansa poika Bernadou.

Hänen elämänsä oli ollut kova. Hänen vanhempansa olivat olleet kauhean köyhät. Naimisensa kautta hän ei päässyt paljoa varakkaammaksi. Aina oli hän tehnyt työtä kedoilla, oli kuokkinut ja kitkenyt ja korjannut sadon, oli kantanut puita ja ajanut aasia sekä aina noussut päivän noustessa. Hän oli kokenut tautia ja kurjuutta ja kaikki tämän maailman vammat. Mutta nyt vanhoilla päivillään oli hänellä rauha.

Kaksi hänen poika-vainajaansa oli etsinyt onneansa muualla ja jättänyt hänelle vähän rahaa, jotta hänellä oli pieni maja, vähän maata, sika ja hedelmätarha. Hän

tuli hyvin toimeen ja taisi jättää kaikki Bernadou'lle; kymmenen vuotta oli hän ollut onnellinen, aivan onnellinen Berceaun helmassa, sen suloisuudessa ja tutuissa vanhoissa tavoissa.

Bernadou oli hyvin hyvä häntä kohtaan. Potka — siksi vanhus häntä nimitti — oli viisikolmatta vuotta vanha, pitkä, suora ja sievä muodoltansa; hänellä oli pohjolan sinisilmät sekä jalo katsanto. Varhain ja myöhään teki hän työtä sillä maanpalstalla, josta hän sai elatuksensa. Hän eli iso-äitinsä luona ja hoiti häntä muuttumattomalla kohteliaisuudella ja kunnioituksella. Hän ei ollut kovin taitava: hän ei myöskään osannut lukea eikä kirjoittaa; hän luotti pappiinsa ja kyläläisiinsä sekä rakasti sitä maata, jota hän oli tallannut aina siitä saakka, kuin Reine Allix oli johtanut hänen ensimmäiset askeleensa kehdosta.

Häntä ei koskaan vaadittu sotapalvelukseen, koska oli yhdeksänkymmenvuotisen vaimon ainoa turva. Hän ei myöskään ollut käynyt kauempana kuin puoli tusinaa kilometeriä syntymäpaikoiltaan.

Kun hän käskettiin äänestämään, ja hän oli kysynyt, mihinkä hän sen kautta sitoutui, sanottiin hänelle: "Sinä sen kautta sitoudut kunnioittamaan iso-äitiäsi, niin kauan kuin hän elää, nousemaan leivosen kanssa, menemään messuun joka sunnuntai ja olemaan kuuliainen poika isänmaalle. Ei mitään muuta".

Ja tästä oli hän hymyillyt, ojentanut vakavaa ruumistaan ja mieluisasti tehnyt vaalinsa.

Hän oli sangen tyhmä näissä asioissa; eikä Reine Allix, vaikka muuten selväpäinen ja älykäs, näissä asioissa ollut häntä paljoa viisaampi.

"Katso", sanoi hän usein pojalle, "piennä ollessani oli linnassa valkoinen lippu. No hyvä, he repivät sen alas ja panivat punaisen sen sijaan. Sitten se kukistettiin ja siihen pantiin kolmi-värinen. Mutta taas tuli joku, liljat kädessä, ja asetti valkoisen siihen uudestaan; ei aikaakaan, niin se taas oli alas revitty ja siinä oli kolmi-värinen, joka on siellä nytkin. Muutamat olivat kauhean pahoillaan siitä, että lippuja näin muuteltiin, mutta mitä minuun tuli, en voinut huomata että siinä oli mitään eroitusta, oliko siellä tuommoinen vai tämmöinen lippu: leipä oli yhtä kallis ja uni yhtä makea, mikä hyvänänsä noista kolmesta liehui huipulla."

Bernadou, joka ei tuntenut muuta lippua kuin kolmi-värisen, uskoi häntä, niinkuin hän uskoi jokaista sanaa, jota nuo ystävälliset, vakavat, vanhat huulet lausuivat hänelle.

Hän ei koskaan ollut suuressa kaupungissa käynyt, ja ainoastaan kerran elämässään tuossa pienessä kaupungissa neljän peninkulman päässä. Se tapahtui kun hän ensikerran kävi Pyh. Ehtoollisella. Hän ei tuntenut muuta, kuin tuota yksinkertaista, puhdasta, rehellistä elämää, jota hän oli viettänyt. Mitä ihmiset tekivät ulkopuolella hänen pientä maailmaansa, metsän ja niittymaan ulkopuolella, siitä hän ei huolinut eikä sitä ajatellut.

Kerran oli muuan mies kulkenut Berceaun kylän läpi, eräs matkustavainen halpainen kirjaisten myyjä, — tuimasilmäinen, levoton mies — joka oli kertonut Bernadou'lle että tämä oli sorrettu orja, köntti, aasintapainen elävä, joka työskenteli ja hikoili, lihoittaaksensa niitä, jotka olivat rikkaita — tyhmeliini, pylkkypää, joka ei huolinut ihmisoikeuksista eikä vääryydestä, jota köyhät saivat kärsiä.

Bernadou oli kuunnellut hämmästyneenä: sitten oli hymy kirkastanut hänen kasvojansa ja hän oli vastannut kieli-murteellaan:

"Minä en tiedä mistä te puhutte. Oikeuksia? Vääryyttä? Tuota minä en ymmärrä. Mutta en ole koskaan ollut velkaa niin paljon kuin yksi sou; en ole koskaan valehdellut; olen tarpeeksi väkevä suojellakseni mitä omaani on, jos joku minua ahdistaisi, ja minä olen tyytyväinen missä olen. Siinä kaikki".

Kulkuri-kauppias oli nimittänyt häntä työhäräksi, kun nimittäin oli hänestä tarpeeksi kaukana, ja yöllä oli hän hiipinyt pois Berceau de Dieu'stä eikä häntä enää nähty siellä nostamassa tyytymättömyyttä tyytyväisten ja rauhallisten asukkaitten keskuudessa.

Joskus kyllä muutamat paikkakunnan talolliset illoin kävivät kylän viini-kapakassa ja juttelivat kommunismista[4] omalla tavallaan, joka ei ollut erittäin selvä. He muka puhuivat siitä sekä tulisesti että hurjastikin, mutta se ei paljon merkinnyt ja seurauksia oli vielä vähemmin.

Ilma ja vehnän hinta oli heille kalliimpia asioita, ja lopuksi he kuitenkin joivat kaikessa ystävyydessä punaista viiniään ja kulkivat käsikoukussa kylä-katua myöden, laulellen isänmaallisia lauluja, siksi että heidän suuttuneet vaimonsa paiskasivat ikkunat auki ja pistivät ulos valkoiset huivinsa kuutamoon, sekä toruen huusivat heille, että heidän tuli panna maata, eikä tuolla lailla saattaa itsensä naurun alaisiksi. Tämä tavallisesti heti saattoi heidät selviksi ja hiljaisiksi, jotta Berceau de Dieu'n kapinat, jos eivät sammuneet viini-maljaan,

ainakin sammutettiin yö-myssyjen avulla, eikä koskaan millään lailla häirinneet sen rauhaa.

Vaan Bernadou ei ollut näitä melua pitäviä isänmaan-ystäviä. Hänessä vallitsi tuo Ranskan talonpojan luonnon-omainen vanhalla-oloisuus, joka on suora ja täydellinen vastakohta ranskalaisen käsityöläisen sosialismille.

Maalle antoi hän rakkautensa — ja tämä rakkaus oli siihen juurtunut yhtä syvästi kuin tammet, jotka siinä kasvoivat. Parisin kaupunkia pelkäsi hän kummallisella, selittämättömällä tavalla, ikäänkuin kesytöntä eläintä, joka peuhasi ja hurjistui alin-omaa. Kaikki hallinto-tavat olivat hänelle yhtä tuntemattomat. Niin kauan kuin hän sai kyntää maanpalstaansa rauhassa, niin kauan kuin aurinko kypsytti hänen hedelmiänsä ja viljaansa, niin kauan kuin nälkä oli kaukana hänen majastaan, ja naapurit elivät hyvässä sovussa hänen kanssa, niin kauan oli hän onnellinen, eikä pitänyt väliä, nauttiko hän tätä onnea keisarikunnassa vaiko tasavallassa.

Tämän viisauden, jota kulkuri-kauppias oli nimittänyt tyhmyydeksi, oli Bernadou saanut luonnolta sekä Reine Allix'in opetuksesta.

"Pidä huolta kodistasi ja työstäsi", oli hän aina sanonut. "Miehellä on tarpeeksi tekemistä pitääkseen omaa elämänsä puhtaana ja omia käsiänsä rehellisinä. Älä sinä koskaan ole niitä, jotka alinomaa selittävät hyvälle Jumalalle mitenkä hän olisi voinut rakentaa maailmaa paremman kaavan mukaan, sill'aikaa kuin rotat syövät heinäpieleksiä ja lapset itkevät tyhjän vadin ääressä".

Ja hän oli ottanut Reine Allix'in sanat korviinsa, niin ettei koko ympäristössä ollut niin jaloa, hyvää, ahkeraa ja rohkeaa poikaa kuin Bernadou; ja vaikka muutamat pitivät häntä melkein hupsumaisen hellämielisenä ja tyhmän nöyränä, ei hän kuitenkaan ollut mikään houkkio; hän oli myöskin laillansa taitava soitannossa, ja erityinen puutarhuri-aisti hänellä oli; tämä teki hänen pienen kotinsa talvis-aikana sisäpuolelta hupaiseksi sävelten soinnun kautta ja kesällä ulkopuolelta iloiseksi kuin kuninkaan tarha.

Oli kuin oli! Reine Allix ja hän olivat ainakin eläneet onnellisesti yhdessä viidenkolmatta vuoden kuluessa, tuon majan harmaan katon alla, joka seisoi saman kylä-kadun varrella ja sen päässä suurten metsäviikuna-puiden suojassa. Eivätkä he olleet vähemmän onnelliset, kun Bernadou kuudenkolmatta vuoden ijällä astui majaan eräänä Huhtikuun päivänä, vihkonen kevät-kukkia kädessä,

tervehtien hellällä kunnioituksella ja sanoen hiljaa sekä vähän ujosti: "Gran' mère, olisiko mieleenne, jos minä joskus menisin naimiseen?"

Reine Allix oli hetken ääneti, hyväili kukkia ja pani ne veteen, pieneen ruskeaan ruukkuun. Sitten katseli hän nuorukaiseen suoraan kirkkailla, tummilla silmillään: "Kuka se on, lapseni?"

Hänestä hän aina oli lapsi, tuo viimeksi syntynyt niistä monista, jotka olivat asuneet hänen kanssansa tuuheain puiden suojassa, mutta sitten olivat hävinneet maan pinnalta, jättäen heidät kahden kesken elämään.

Bernadou katseli häneen yhtä suoraan:

"Se on Margot Dax: onko hän teidän mieleenne, gran' mère, vai ei?"

"Hän on minun mieleeni", oli yksinkertainen vastaus. Mutta hänen huulensa vapisivat vähäisen ja hän kallisti vanhan päänsä kevätkukkien yli. Hän oli odottanut tätä, oli iloinen siitä, ja kuitenkin se juuri sinä hetkenä koski vähäisen häneen.

"Minä olen hyvin kiitollinen", sanoi Bernadou, ja ilo loisti hänen kasvoistaan.

Hän ei riippunut iso-äidistään: hän olisi voinut ansaita tarpeeksi paljon, eläöksensä työstään, mutta hänen päähänsä ei ikinä olisi juolahtanut tehdä vanhuksen tahtoa vastaan. Sitä hän tuli yhtä vähän ajatelleeksi kuin nostaa kätensä häntä vastaan. Berceau de Dieu'n luonnonperäisissä kodeissa katsottiin nimittäin vanhempain kunnioittamista ensimmäiseksi kaikista hyvistä avuista, sekä samalla luonnollisimmaksi ja tarpeellisimmaksi kaikista.

"Minä menen Margot'n luoksi tänä iltana", sanoi Reine Allix hetken äänettömyyden perästä. "Hän on hyvä tyttö, kelvollinen, puhdassydäminen ja hyvämaineinen. Sinä olet hyvin valinnut, poikani".

Bernadou kallisti korkeaa otsaansa ja kaunista kutrista päätänsä, ja Reine Allix laski kätensä siihen ja siunasi häntä.

Sinä iltana auringon laskiessa Reine Allix täytti lupauksensa ja meni sen nuoren neidon luo, joka oli voittanut Bernadou'n suosion ja sydämen.

Margot oli orpo-lapsi: hänellä ei ollut penniäkään; armosta oli hän kasvatettu, ja

nyt hän oleskeli paikkakunnan suurimman talonomistajan luona, jolla oli lukuisa perhe, suuri karja ja monta tynnyrin-alaa niittymaata ja hedelmä-tarhoja.

Margot teki ankarasti työtä isäntäänsä varten; häntä pidettiin tosin perheen jäsenenä, mutta ajettiin pitkin päivää lakkaamatta kaikenlaisiin sisä- ja ulkotöihin. Reine Allix oli pitänyt häntä silmällä, aavistaen mitä suuntaa Bernadou'n ajatukset kulkivat, ja hän oli huomannut hyvin paljon kiitettävää eikä mitään moitittavaa nuoren tytön vaatimattomassa, ahkerassa, tyytyväisessä, nöyrässä elämässä.

Margot oli myöskin hyvin kaunis, hänellä oli ruskeat, soikeat kasvot ja suuret, mustat suloiset silmät; ihana oli hänen vartalonsa ja hänen suonissaan juoksi isänsä etelämainen veri, tämä kun oli ollut merimies Marseillesta, ja hänen äitinsä oli Provencesta kotoisin. Reine Allix tuli siis siihen päätökseen, ettei lemmikkinsä olisi voinut valita paremmin, jos hänen kerran piti se tehdä.

"Muutamat ihmiset kyllä", sanoi hän itsekseen, astuessaan sitä katuja myöden, jonka terävät kivet jo yhdeksänkymmentä vuotta olivat kuluttaneet hänen puukenkiänsä — "muutamat ihmiset kyllä parkuisivat ja pauhaisivat siitä, ettei ole mitään liinavaatteita eikä ainoatakaan hopeista kalua, eikä myöskään mitään rahasummaa köyhällä lapsella. Mutta mitä siitä? Meillä on tarpeeksi kolmellekin. Kyllä on paha kun vanhemmat elävät niin ettei lapsille jää mitään, vaan tähän lapset eivät mitään voi. Sanokoot mitä tahansa, siinä on vaan yksi syy lisäksi, minkätähden hän tarvitsee katon yllensä sekä miehen, joka pitää hänestä huolta."

Näissä ajatuksissa kulki hän jyrkkää mäkeä ylöspäin kiertelevää tietä myöten ja astui myllyhuoneen ovesta sisään. Siinä seisoivat Margot pesemässä vuohenkaalia ja muita viheriäisiä kasvia maljassa, joka oli täytetty kirkkaalla vedellä.

Reine Allix aikoi, maan tavan ja oman kasvatuksensa mukaan, ensin puhua isännän ja emännän kanssa, ennenkuin hän mitään tytölle sanoisi, mutta Margot'n kasvoissa ja hänen ujossa tervehdyksessään oli jotakin, joka saattoi hänen puhumaan.

Hän katseli kauan ja terävästi tytön kallistuneisiin kasvoihin ja koski häneen sitten, hellästi hymyillen:

"Pieni Margot, linnut ovat liverrelleet minulle salaisuuden tänä päivänä. Sinä et voi arvata mitä se on? Voitko?"

Margot punastui ja vaaleni sitten. Tosin ei oikeastaan Bernadou koskaan ollut puhunut hänelle, mutta kuitenkin, kun ihminen on seitsemäntoista vuotias ja muutamat kerrat on tanssinut saman henkilön kanssa, sekä noukkinut irti satakaunon lehdet saadakseen tietää onneansa, silloin ei tarvita erinomattain lausutuita sanoja.

Häntä katsellessa kostuivat vanhan vaimon silmät ja kävivät himmeämmiksi, kuin aika oli niitä tehnyt. Hän hymyili vielä, mutta tuossa hymyssä oli siunauksen sulous, eikä enää ainoastaan ystävällistä leikkipuhetta.

"Sinä lemmit häntä, pienokainen", sanoi hän matalalla, hempeällä äänellä.

"Ah, Mère[5] Allix!" Margot ei voinut muuta sanoa. Hän peitti kasvonsa käsillään, kääntyi seinään päin ja itki hartaita ilokyyneleitä.

Berceau'ssa kävi kenties puhe, joka kuului näin: "Niin, niin! nyt ollaan muka rakastuneet; se onkin varsin sopivaa, kun on palvelus-tyttö, ilman rahatta, kodotta, ystävättä, ja pulska, hyvästi aikaan-tuleva nuorukainen tahtoo hänen naida!"

Mutta Reine Allix tiesi paremmin. Hän ei ollut suotta elänyt yhdeksänkymmentä vuotta maailmassa, vaan tiesi hän eroittaa todellista tunnetta teeskennelystä. Hän oli liikutettu ja otti vapisevan tytön syliinsä ja suuteli kaksi kertaa noitten mustain silmäin tummia, umpeen-luotuja luomia.

"Tee hänet onnelliseksi, niin, tee hänet onnelliseksi", kuiskasi hän; "sillä minä olen hyvin vanha, Margot, ja hän on yksin, aivan yksin".

Ja Margot hiipi vanhuksen luo, itkien sulasta onnesta, kun hän, joka oli koditon ja varaton, tulisi osalliseksi sellaisesta onnesta, ja kyynelten kautta vastasi hän hiljaa: "sen tahdon tehdä".

Reine Allix puhui nyt kaikkein sääntöjen mukaan myllärin ja hänen vaimonsa kanssa yhtä kohteliaasti, kuin jos olisi pyytänyt rikkaan Yacobe'n, ravintolan-isännän ainoata tytärtä. Isäntäväki suostui, eivät voineet muuta. Reine Allix pani vaipan ympärilleen ja astui mäkeä alas, juuri kun ilta hämertyi ja valkeaa rupesi loistamaan ikkunoista ja luuttujen sisä-puolelta, vihriän lehti-peitteen läpi; siellä seisoj valkea hevonen, joka odotti kengittämistä, ja poika sinisessä mekossa istui sen selässä, ajellen pois vuoden ensimmäisiä, harmaita hyttysiä saarnipuun oksalla, johon lehdet hiljakkoin olivat puhjenneet.

"Se on hyvin tehty, se on hyvin tehty", sanoi hän itsekseen, katsellen ruusupilviä ja maille menneen auringon kultaisia jälkiä taivaan rannalla. "Vuosi tai kaksi ja minä olen haudassani. On oleva helpompi häntä jättää, kun tiedän että löytyy joku olento, joka hänestä huolta pitää, ja rauhallisesti voin minä nukkua arkussani, kun tiedän että hänen lapsensa ja lastensa lapset elävät täällä Berceau'ssa ja välistä ehkä minua muistelevat, kun illat käyvät pitkiksi ja he istuvat valkean ympärillä".

Hän astui ulko-ilman kasteesta majansa pieneen, matalaan huoneeseen ja meni Bernadou'n luo, laskien kädet hänen olkapäillensä.

"Onnea sinulle, pojan-pojalleni ja sinun lapsille ja lastenlapsille sinun jälestäsi", sanoi hän juhlallisesti. "Margot tulee sinulle vaimoksi. Eläkäätte, hän ja sinä, kauan synnyinpaikoillanne."

Kuukauden perästä olivat he naimisessa.

Silloin oli Toukokuu.

Berceaun kylä, tuo vihriäinen pesä, näytti olevan täynnä lintusten laulua ja kukkasten tuoksua. Vilja-vainiot lupasivat runsasta satoa ja tarhat olivat valkoiset ja punaiset hedelmä-puiden kukista. Pienet ruskeat purot metsissä nousivat ruohikolle, ilma oli täynnä auringon suloisia säteitä, lauhkeita tuulia, mehiläisten lakkaamatonta surinaa ja leivosten liverrystä; hevosten kellot kuuluivat teiltä ja nurmikoilta lasten heleä nauru.

Tähän iloiseen kevät-aikaan Bernadou ja Margot vihittiin. Ystäväin seurassa menivät he kiertävää väki-polkua ylös pieneen harmaasen kappeliin, jonka seinät peittyivät muuri-vehreään ja josta surullisen näköinen Kristuksen kuva avonaisen asehuoneen kautta katseli alas harmaan-siniseen virtaan päin.

Georges, leipuri, jonka viulu riemastutti kyläläisiä kaikissa tanssipidoissa, soitti nytkin iloista nuottia, astuen etupäässä; pieniä lapsia, kädet täynnä metsä-kukkia, juoksi heidän edellensä; vanha, sokea villakoira tallusteli heidän jälessään; pappi johti heitä ristillään, jota hän piti pystyssä päivää vastaan; Reine Allix astui heidän vieressään, melkein yhtä vakavasti kuin hän oli käynyt samaa tietä seitsemänkymmentä vuotta takaperin omana hääpäivänään; tuolla alhaalla laaksossa oli Berceau de Dieu punaisine rakennuksineen ja olki-kattoineen lehtipuiden suojassa, ja ihanat nurmikot lepäsivät rauhassa Ranskan tumman-sinisen, hymyilevän taivaan alla.

He olivat onnelliset — oi taivas kuinka onnelliset! — Ja koko heidän pieni maailmansa iloitsi heidän kanssa.

He tulivat kotia ja naapurit heidän kanssa, söivät ja joivat; vieraat toivottivat heille kaikkea hyvää sekä lauloivat ilolauluja; vanha pappi siunasi heitä kodin kynnyksellä isän hellyydellä; Georges'in viulu lähetti iloisia tanssisäveleitä lentämään ulos ikkunoista, tien poikki, ylös mäelle, kauas virralle ja pihoihin taivaan rannalle.

Illalla, kun vieraat olivat lähteneet ja kaikki ulkopuolella oli hiljaa, istui Reine Allix yksinään ylis-huoneessansa ikkunan vieressä, ajatellen tulevia ja menneitä aikoja; hän katseli kuinka toinen tähti toisensa perästä syttyi taivaan kannella yli metsän latvain. Ikkunastaan näki hän koko kyläkatua myöden; hän näki niiden asunnot, jotka koko elin-aikanansa olivat olleet hänen naapurinsa, näki peltojen rikkaat laitteet, harmaan veden kiiltävän pinnan ja valkoisen ristin vasten tummaa taivasta. Hän näki kaiken tuon, joka oli hänelle niin tuttua ja johon kiintyi tuhansia muistoja tavalla, jota ainoastaan talonpoika tuntee, kun on elänyt somassa paikassa lapsuudesta vanhuuden päiviin asti.

Tuossa hämärässä, ja vaikka varjot olivat mustia, tunsu hän koko ympäristön yhtä hyvin, kuin jos se olisi ollut kirkkahimmassa päivän-paisteessa; ja kaikki oli köyhytydessään ja yksinkertaisuudessaan hänelle sanomattoman kallista.

Lapsuuden leikkien aikana, nuoruuden rakkaudessa, naimisen ja leski-ajan iloisina ja surullisina päivinä, äidin tuskallisina ja suloisina hetkinä, nälässä ja kurjuudessa pitkän, kovain vuosien kuluessa, vanhuuden rauhallisessa tyytyväisyydessä, kaiken tämän ajan olivat hänen silmänsä ainoastaan nähneet tätä pientä ja kapeaa katuä tuuheain puiden suojassa, sekä ne pienet matalat rakennukset, jotka seisovät ikäänkuin mehiläispöyhöt puutarhassa, ja niin kauas kuin silmä kantoi oli tuolla raittiita niittymaita ja peltomaita metsien keskellä.

Joka tuuma tuosta maasta, joka kierros tiestä oli hänelle pyhä lukemattomain muistojen kautta. Kaikki nuo rakkaat kuolleet lepäsivät valkosen Kristuksen kuvan suojassa; ja kun hänen aikansa päättyy — ajatteli hän — menee hän levolle niiden luo, — ja siinä kaikki.

Kun hän näin istui katsomassa, vierivät kiitollisuuden kyneleet alas hänen vanhoja poskiansa myöden, ja hän laskeutui heikoille polvilleen kuutamossa, kiittäen Jumalaa, että oli antanut hänen elää ja antaisi hänen kuolla tässä

rakkaassa kodissa, ja rukoili Häntä että lapsensa myöskin saisivat elää täällä rehellisyydessä ja levätä saman turpeen alla, kun heidän päivänsä päättyivät.

"Jumala on hyvä", kuiskasi hän maata pannessaan — "Jumala on hyvä. Kenties, kun Hän ottaa minut luoksensa, jos minä olen siihen mahdollinen, käskee hän pyhäinsä antaa minulle jonkun nurkan valtakunnassaan, jonka hän muodostaa Berceaun näköiseksi".

Sillä hänestä oli ikäänkuin ei taivaan paratiisissakaan voisi löytyä ihanampaa paikkaa kuin hänen Berceau'nsa.

Vuosi kului, ja majassa viikunapuiden alla oltiin vaan vielä onnellisemmat nyt kun siellä oli kolme.

Bernadou oli totinen luonnoltaan, vaikka hyvin hellämielinen, mutta nuoren vaimonsa iloinen luonne oli aina niinkuin auringon loiste talossa. Margot oli myöskin niin oppivainen, harras, ilomielinen ja niin täynnä kunnioitusta ja rakkautta mieheensä ja hänen kotiinsa, että Reine Allix päivä päivältä hartaammin kiitti sitä onnea, joka oli tuonut heille tämän köyhän orpolapsen.

Bernadou itse ei paljon puhunut: sanat eivät olleet hänen asiansa, mutta hänen rehelliset, siniset silmänsä loistivat kirkkaudella, jota ei mikään pilvi himmentänyt, ja puhuessaan oli hänen äänensä niin hellä ja heleä, että jok'ainoa sana häneltä oli molemmille vaimoille suloisin hyväily.

"Sinä olet onnellinen vaimo, siskoseni", sanoi pappi, joka oli melkein yhtä vanha kuin Reine Allix.

Reine Allix'in pää painui alas ja, tehden ristimerkin, sanoi hän: "Niin olen, kiitos Jumalalle!"

Ja onnessaan kävi hän suutarin-lesken Madelon Treux raukan töllissä ja hoiti sekä häntä että hänen lapsiansa kovan kuumeen raivotessa, istui siellä varhain ja myöhään ja jätti oman lämpösen takkansa tuota kolkkoa mökkiä varten, jossa sai kuulla sairaitten hourupuheita ja sydäntä vihlaavia huutoja.

"Kuinka ihminen uskaltaisi nauttia onneansa hyödytönnä?" sanoi hän niille, jotka varoittivat häntä uhkaavasta vaarasta.

Madelon Treux ja hänen perheensä parantui, ja he kiittivät Reine Allix'ia

pelastuksestaan; ja tämä oli sitä onnellisempi, kun hän ajatteli noita pelastetuita, istuessaan valkean ääressä pähkinöitä paistamassa tai kehräämässä valkoista pellavaa, vähä väliä katsellen kuinka liekkien loiste kiilsi Bernadou'n kultaisissa hiuksissa taikka Margot'n tummissa, hymyilevissä silmissä.

Toinen kevät tuli, toinen vuosi kului, mutta tuo pieni koti viikunapuiden suojassa oli yhtä rehellinen, yhtä iloinen ja rauhallinen.

Se oli niitä lukemattomia perheitä Ranskanmaalla, joissa iloiten tyydytään kasveista tai hedelmistä valmistettuun ateriaan ja lapsellinen rakkaus herättää runoutta jokapäiväisen elämän yksinkertaisissa toiminnaissa.

Lapsi syntyi Margot'lle keväällä orvokkien ja sata-kaunujen kanssa, ja Reine Allix ylpeili neljännessä suku-polvesta, ja kun hän hyväili tuota tervettä, kaunista poikaa, ajatteli hän että Jumala oli hyvä, joka antoi hänen sukunsa elää synnyinpaikoillansa.

Lapsi oli Bernadou'n näköinen ja sillä oli samanlaiset kirkkaat, rehelliset silmät. Pian se oppi tuntemaan "Gran' mère'in" [6] ääntä ja kääntyi usein äidin rinnalta, ojentaen kättänsä Reine Allix'ille. Se kasvoi kauniiksi ja vahvaksi ja koko seuraavan talven eli se kuin metsä-hirvi tai leikkitteli kuin pieni penikka Reine Allix'in jaloissa uunin vieressä.

Toinen kevät ja toinen kesä tuli, ja poika kävi toista vuotta, kultakutrinen oli sen pää, posket olivat kuin omenat ja suu hymyili aina.

Hän osasi nyt puhua vähän ja pyöri niinkuin jäniksen-poika kukkivassa ruohikossa.

Häntä katsellessa nousivat kyynelleet Reine Allix'in silmiin.

"Jumala on liian hyvä", ajatteli hän. Hän pelkäsi ettei hän enää yhtä mieluisasti lähtisi viimeiselle levolle, puiden suojaan kukkulalle tuonne. Hänen olisi tehnyt mieli nähdä tämän lapsen, tämän toisen Bernadou'n kasvavan nuorukaiseksi ja mieheksi; mutta tällaisten unelmain toteutuminen oli mahdotoin, sen hän kyllä tiesi.

Oli juhannuksen aika.

Pellot olivat kultaiset ja viljarikkaat. Nuo pienet puutarhat eivät olleet koskaan

niin täynnä hedelmiä olleet. Karja oli terve ja mitä parhaimmassa kunnossa.

Ei koskaan ollut ennen kaikki ollut niin lupaavaa tuon pienen kylän menestymiseksi, jonka talolliset lähettivät rikkautensa, mitä maidosta, lampaista ja kasveista saatiin, tuohon suureen kaupunkiin, joka heille oli hämärä, kummallinen, salaperäinen nimi ilman merkityksettä.

Eräänä iltana tähän suloiseen aikaan istuivat ihmiset tapansa mukaan jutellen rappusillaan toistensa kanssa, kun päivä oli päättynyt; vanhat vaimot kehräsivät taikka kutoivat sukkia, nuoret paikkasivat miestensä taikka veljiensä mekkoja tai lastensa sinisiä paitoja, sill'aikaa kuin lapset leikkivät koirien kanssa sillä viheriäisellä ruohikolla, joka oli kivikadun rajana. Ylhäällä oli korkea, tyyni taivaanlaki, jota purpuroitsi illan punertava hohde.

Reine Allix istui majassa ovella niinkuin muutkin, ihmeeksi kerran ilman työtä, pää kallistuneena, kädet ristissä, ja näin uneksien nautti hän vilposta iltaa ja lehmuskukkien tuoksua sekä kuunteli Margot'n hupaista juttelemista naapurein kanssa.

Bernadou oli likellä ja katseli niitä kukkia, jotka samalla olivat hänen ylpeytensä ja huvituksensa ja jotka ihanasti koristivat hänen asuntoansa ja täyttivät ilmaa ylt'ympäri tuoksullaan.

Rauhallinen oli tuo pikku katu illan valossa, ainoa ääni, mikä hiljaisuudessa kuului, oli lasten heleä nauru ja äitien iloinen kanssa-puhe: noin oli ollut Berceau'ssa illoin vuosisatoja ennen heidän aikaansa — he luulivat että niin tulisi olemaan, kun vuosisatojen kukkaset olivat kuihtuneet Berceaun nuorimman lapsen haudalla.

Yht'äkkiä tuli tuolta puiden väliltä vanha mies aasillaan: se oli Mathias Rével, mylläri, joka sinä päivänä oli käynyt siinä pienessä kauppalassa neljän ranskan peninkulman päässä, mikä oli paikkakunnan tavarain vaihtopaikka. Hän seisahtui Reine Allix'in majan edustalle: hän oli tomuinen ja likainen matkasta ja alakuloinen. Margot lakkasi nauramasta kukkasten keskellä, kun näki vanhan isäntänsä. Ei kukaan tietänyt miksi, mutta kun näkivät hänen, tuntui jokaisen mielestä ilta kylmemmältä ja yö pimeni pimenemistään.

"Kauhistavia uutisia", lausui hän, vetäen takkinsa taskusta lehden, joka oli painetuita sanoja täynnä — "kauhistavia uutista! Meidän tulee kaikkien lähteä sotaan".

"Sota!" Koko kylä kokoontui hänen ympärilleen. He olivat kuulleet sodasta, kaukaisista sodista Afrikassa ja Meksikossa, ja muutamia heidän nuorista miehistänsä oli otettu pois ikäänkuin ennen aikaa leikattu elo; mutta kuitenkin tuo oli ollut heille kaukainen asia, joka ei heitä koskenut, epäselvä asia, jonka kanssa heillä ei ollut mitään tekemistä eikä koskaan olisikaan.

"Lukekaa!" sanoi vanha mies, ojentaen heille lehtensä. Ainoa heidän paristaan, joka sitä osasi, Picot räätäli, otti sen ja luki sitä tavaamalla kummastuneille kuulijoille.

Se oli Ranskan sodanjulistus Preussille. Nyt alkoi suuri parkuminen äitien joukossa, joidenka poikain tuli lähteä sotaan.

Muut kysyivät vavisten: "onko tuo koskeva meitä?"

"Meitä!" kertoi Picot räätäli, halveksien. "Kuinka tuo meitä koskisi! Meidän sankarimme ovat puolen kuukauden perästä Berlinissä. Niin sanotaan sanomalehdessä".

Rahvas oli ääneti: he eivät oikein tietäneet mitä tuo Berlin olikaan, ja he eivät rohjenneet kysyä.

"Oi poikani! poikani!" valitti eräs vaimo, väännellen käsiänsä. Hänen poikansa oli armeijassa. "Marengo!" kuiskasi Reine Allix, muistellen tuota kaukaista aikaa hänen nuoruudessaan, jolloin ratsumies oli lentänyt pitkin katua illan hämärässä ja ilovalkea oli leimunut korkeimmalla kukkulalla virran äärellä.

"Leipä tulee kalliiksi", mutisi Mathias mylläri ja kulki eteenpäin väsyneen aasinsa kanssa.

Bernadou seisoj äänetönnä, janoovaiset ja kuivat ruusut hänen ympärillensä.

"Miksi olet surumielinen?" kysyi Margot, tarkastellen häntä silmillään.

"Sinun ei tarvitse tehdä sotapalvelusta, lemmittyni?"

Bernadou pudisti päätään.

"Jollakin tavoin köyhä mies tulee kärsimään", oli kaikki mitä hän vastasi.

Vaan eivät nuo uutiset kuitenkaan olleet vallan kauheita hänelle, eikä muillekaan

Berceau'ssa, sillä ne olivat hyvin epäselvät ja kaukaiset onnettomuus ei vielä ollut käsin koskettava, se oli aivan muodoton.

Picot räättäli, ainoa joka osasi lukea, juoksi läähättäen talosta taloon, joukosta joukkoon; hän oli iloinen ja riemuinen ja kertoi kaikille että kahden viikon perästä heidän miehensä atrioitsivat Berlinissä kuninkaan linnassa; ja rahvas uskoi; he nauroivat ja juttelivat ja, seisoen vilpoisina iltoina oviensa ulkopuolella, luulivat he että kenties jotain hyvää oli tapahtunut heille.

Ainoastaan Reine Allix katseli virran rannalla olevaa kukkulaa ja sanoi: "kun me sytytimme ilovalkean tuolla, makasi pieni Claudis kuolleen".

Ja Bernadou, joka seisoj ruusujensa keskellä, sanoi, miettiväisesti hymyillen:

"Margot, katso tänne! Kun Picot huusi: 'à Berlin', astui hän Gloire de Dison[7] nimiselle ruusulle ja tappoi sen".

Tuo tukehduttavan kuuma ja kauhea kesä vuonna 1870 vilpoisine öineen kului, ja Berceau de Dieu'lle lupasi se jalon sadon, eikä ollut koskaan maa niin tuottavaa ollut ihmisille sekä elukoille.

Muutamia kelvollisimpia ja pulskimpia työmiehiä tosin vietiin pois noihin joukkoihin, jotka tuhansin ja kymmentuhansin riensivät Rhein-virran rajalle. Mutta suurin osa kylän miespuolisista asukkaista oli naineita, joilla oli pieniä lapsia, joten ainoastaan rakkaus ja jalo ylpeys kiihtyi kylässä, kun nuo nuoret Louis, Jean, André ja Valentin marssivat pois, täynnä uljuutta ja toivoa palata kenties — miksi ei? — upseereina ja kunnian-merkillä koristettuina.

Mihin he olivat menneet, ei oikein tietty, mutta asianomaiset vakuuttivat että he olivat lähteneet saattamaan Ranskan suuruuden suuremmaksi; ja Berceaun väki uskoi, sillä sydämen pohjukkaan oli juurtunut selittämätöin, uneksiva rakkaus, rakkaus isänmaahan.

Hitaasti uutisia tuli Berceaun kylään.

Jos ei joku mies ratsastanut aasillansa kauppalaan, mikä varsin hyvin tapahtui, tai jos ei joku kuleksiva kauppias kulkenut kylän läpi, sanomalehti laukussaan tai uutisia huulillaan, ei kansa näillä paikoin tietäneet mitä heidän niittyjensä ja metsiensä ulkopuolella tapahtui. Kuinka paljon oli totta siitä, mitä heille kerrottiin, sitä he eivät voineet päättää.

He uskoivat mitä heille kerrottiin ilman epäilystä, ja korjaten elonsa kuuman, hehkuvan kesäaurion paahtaessa, tekivät talonpojat iloisesti työtään, yksinkertaisesti uskoen että suuria asioita toimitettiin heidän hyväksensä suuren Ranskan armeijan kautta noissa itäpuolen maakunnissa, ja että Louis, Jean, André, Valentin ja muut pojat — vaikka tosin eivät mitään kuulleet heistä — olivat hyvissä turvissa ja kunniassa jossakin sielläpäin, mistä päivä nousi, saksalaisen kuninkaan valloitetuissa linnoissa.

Reine Allix yksin kaikista oli totinen ja surumielinen — hän, jonka muisti ulottui melkein vuosi-sataa takaisin ajassa.

"Miksi olet sinä alakuloinen, gran' mère?" sanottiin hänelle. "Eihän siihen ole mitään syytä. Joka paikassa meidän armeija voittaa; ja sanotaan että meikäläiset vielä lähettävät kotia kaikki Preussiläisten viljat ja karjat, niin että kerjäläisetkin meillä saavat runsaan osansa".

Mutta Reine Allix pudisti päätänsä, istuen kutomassa päivänpaisteessa:

"Lapseni, minä muistan nuoruuteni päiviä. Meidän armeija oli silloinkin voittorikas, ainakin kerrottiin niin. No niin, sen vaan tiedän ettei pieni Claudis eivätkä muut pojat koskaan palanneet; ja mitä leipään tuli, ei sitä saatu rahatta eikä rakkaudella, ja ihmiset makasivat maanteilla nälkään nääntyneinä".

"Mutta tuo tapahtui hyvin kauan aikaa takaperin, gran' mère", pitkittivät he.

Reine Allix nyökkäytti päätänsä.

"Oikein. Siitä on pitkä aika, rakkaani. Mutta minä en usko että maailman menot paljon muuttuvat".

He olivat ääneti kunnioituksesta vanhusta kohtaan, mutta keskenänsä he puhuivat: "hän on hyvin vanha. Ei mikään nyt enää käy niin, kuin hänen aikanansa".

Eräänä iltana, kun aurinko meni maille viljarikkaiden peltojen taakse, kulki kaksi ratsastajaa kylän läpi vapisevilla ja uupuneilla hevosilla. He käyttivät sekä ruoskaa että kannuksia, ja tuskin pidättivät he hevosiaan, kun huutamalla kysyivät kyläläisiltä, olivatko nähneet täällä miehen, joka oli juossut henkensä kaupalla.

Rahvas vastasi etteivät olleet mitään sellaista nähneet, ja ratsastajat läksivät eteenpäin, painaen kannukset syvälle hevos-raukkain höyryviin kylkiin.

"Jos näette hänen, niin vangitkaa ja hirttäkää hänet", huusivat he pois ratsastaessaan: "hän on Preussiläinen vakoja!"

"Preussiläinen!" kertoi rahvas, töllöttäen — "Preussilainen Ranskassa!"

Toinen ratsumiehistä katseli taaksepäin: "Te narrit! Ettekö tiedä? Joka paikassa on meitä voitettu — voitettu joka paikassa — ja Preussiläisten siat marssivat Pariisiin".

Vakojaa ei nähty Berceau'ssa, mutta ne uutiset, jotka ratsumiehet olivat tuoneet, ryöstivät unen joka miehen silmistä sinä yönä pienessä kylässä.

"Tuo kirottu keisarikunta on siihen syypää!" huusivat isänmaalliset kapakkalaiset.

Mutta ensin osa kylän asukkaista oli siihen määrään pelästynyt, etteivät huolineet keisarikunnasta eikä isämaan-ystävistä: heidän ajatuksissaan oli ainoastaan Louis, Jean, André ja Valentin; ja he kokoutuivat Reine Allix'in ympärille, joka sanoi heille: "lapseni, rakkaudesta rahaan meidän ihanimmat hedelmät ja kukkaset — niin, kauniimmat nuoret neitoksetkin — lähetettiin Pariisiin myytäviksi. Siinä on meidän syntimme, ja tämä on Jumalan tahto".

* * * * *

Vähän ajan kuluessa eivät he kuulleet mitään uutta.

Tämä paikkakunta olikin niin alhainen ja mitätöin, että sai rauhassa olla. Lain voimalla sieltä vielä pari kolme kertaa vietiin muutamia miehiä sotapalvelukseen, ja aseita lähetettiin kylään lähimmästä pienestä kaupungista sekä vanha soturi, ensimmäisen keisarikunnan ajoilta, jonka piti opettaa sinne jääneitä miehiä aseiden käyttämisessä. Mutta paitsi Bernadou oli hänellä huonoja oppilaita, vaan Bernadou oppi pian hyvästi kivääriänsä käyttämään ja hallitsi jalosti pitkää vartaloansa, vaikka harvoin sana kuului hänen huuliltaan ja silmänsä aina olivat surulliset.

"Sinua lähetetään viimeiseksi sotaan, Bernadou", sanoi vanha soturi, "sinä olet

nainut ja elätät iso-äitiäsi, vaimoasi ja lastasi. Mutta sellaisen väkevän, uljaan, kauniisti rakennetun nuorukaisen, kuin sinä olet, pitäisi mennä vapaa-ehtoisesti, eikä odottaa siksi että häntä kutsutaan palvelemaan Ranskan maata".

"Kyllä minä palvelen Ranskan maata, kun minun vuoroni tulee", vastasi Bernadou yksinkertaisesti. Mutta hän ei tahtonut jättää peltoansa autioksi, hedelmä-tarhaansa hoitamatta, vaimoansa nälkää ja kurjuutta kärsimään eikä iso-äitiänsä yksinään kuolemaan 93 vuoden iällä. He tekivät hänestä pilkkaa ja moittivat häntä, nuo viinikapakan isänmaan-ystävät, jotka huusivat kukistettua keisarikuntaa vastaan; mutta hän katsoi suoraan heidän silmiinsä, oli ääneti ja teki työtä. "Kun häntä kutsutaan, ei häntä tarvitse odottaa", sanoi Reine Allix, joka tunsikin häntä kenties paremmin kuin hänen nuori vaimonsa, jota hän rakasti.

Bernadou rakasti kotiansa koiran uskollisuudella.

Vapaa-ehtoisesti hän ei sitä jättänyt, taisteluun lähteäkseen, mutta hän olisi taistellut kuin jalopeura kotinsa puolesta. Hänen tunteensa isänmaata kohtaan tarkoitti ikäänkuin jotakin ääretöntä, hämää, selittämätöntä: hän ei voinut rakastaa tuntematonta maata tai pääkaupunkia, joka hänestä oli tyhjä nimi; eikä hän ymmärtänyt mikä vaara uhkasi isänmaata, eikä hänen tehnyt mieli vuodattaa vertansa sellaisen asian hyväksi, joka oli hänelle tuntematon.

Mutta hänellä oli tulinen rakkaus syntymäpaikkaansa — mykkä tosin, mutta juurtunut syvästi tammen tavalla. Syntymäpaikkansa edestä olisi hän voinut taistella sen miehen lailla, jonka voimia ylevä rakkaus ja velvollisuuden tunne kiihoittavat. Ei hän eikä Reine Allix voinut ymmärtää, että miehen velvollisuus olisi kotinsa jättäminen, mutta tuossa kodissaan olivat molemmat yhtä valmiit kaikkea uskaltamaan, kaikkea kärsimään.

Tuo oli ahdasta isänmaanrakkautta, mutta siinä oli sekä jaloutta ja pitkämielisyyttä että kärsivällisyyttä. Runoudessa on se usein saanut urhoollisuuden nimen, mutta uuden ajan viisaus tekee siitä pilkkaa ja uuden ajan sotilait rankaisevat sitä mustana rikoksena.

Siis Bernadou oleskeli majassaan siksi että hän kutsuttaisiin, vartioitsi kylää yöllä ja teki päivällä mitä taisi, auttaaksensa yksin jääneitä vaimoja ja äitiä. Hän kuokki heidän maitansa ja piti huolta siitä kurjasta karjasta, joka vielä löytyi autioilla mailla.

Hän, Margot ja Reine Allix ruokkivat monta suuta, joita nälkä muuten olisi

kuolemaan sulkenut; itse he tyytyivät hyvin laihaan ravintoon, jakellen muiden kanssa sitä vähää, mitä heillä oli.

Ja sillä aikaa sotaa yhä jatkettiin, mutta se näytti olevan kaukana heistä, koska uutisia harvoin sieltä saapui heidän yksinäisyyteensä. Vähän ajan perästä, kun syksy kului, saivat he muutakin tietää.

Pakolaiset, jotka tulivat pajaan hevosten kengittämistä varten; naiset, jotka palasivat koti-kyliinsä huonosta ja kurjasta elämästään pääkaupungista; hallituksen määräykset maan suojelemiseksi, joita lähetettiin jokaiseen pieneen kylään; sanomalehdet, joita välistä toi kyyditsijät, kirjain myyjät taikka kauppiaat, — kaikki nämä vähitellen antoivat heille tietoja maan vaarasta — epäselviä tosin ja harvoin todenmukaisia, mutta sellaisia että he näiden huhujen kautta kuitenkin tulivat tietämään tappiosta Sedan'in luona, keisarikunnan kukistamisesta ja Parisin piirityksestä.

Tämä ei millään lailla vaikuttanut heidän jokapäiväiseen elämäänsä: tuo oli kaikki vielä kaukaista eikä tarpeeksi käsinkoskettavaa. Mutta aavistus siitä, mikä oli tulossa, pelko ja sanomaton tuska valloitti heidät.

Heidän maantuotteitaan ja karjaansa oli jo ankarasti käytetty armeijan ja suurten kaupunkien hyväksi heidän parhaat hevosensa olivat otetut niitä muona- ja rehu-kuormia varten, jotka vietiin Pariisiin; aurat seisoivat sentähden käyttämättä, ja lapset itkivät jo ruoan puutteesta tai sen vähyydestä; sodan kylmä teräs oli tunkeunut heidän sydämiinsä.

Kylän pieni katu oli nyt illoin aution näköinen ja hiljainen; ne harvat, jotka siellä keskustelivat, tekivät sitä kuiskaten, ettei kenties joku vakoja kuulisi, eikä ollut nuorisolla voimiakaan panna leikkiä toimeen: he tahtoivat ruokaa.

"On kuin minun nuoruudessani", sanoi Reine Allix, syöden mustaa leipä-palastansa ja säästäen sitä parempaa ruokaa, mitä häntä varten oli laitettu, "lapselle", kenenkään tietämättä.

Kamalaa oli hänelle ja kaikille elää alinomaisessa pelossa tuntemattoman vihollisen tähden — oli kamalaa alinomaa odottaa peloittavaa, tuntematonta kurjuutta.

Heidän elämänsä oli hiljainen — hyvin hiljainen! — mutta kaikkein tietojen mukaan saattoivat he illalla, kun panivat maata, odottaa että kanuna yöllä heitä

herättäisi; aamulla, kun katselivat rakkaita peltojansa, eivät tietäneet hävittäisikö niitä ennen iltaa sodan liekit.

He tiesivätkin hyvin vähän: kaikki, mikä heille kerrottiin, oli niin epäselvää ja väännettyä, jotta välistä ajattelivat kaikki kamalaksi uneksi — niin ajattelivat he ainakin siksi kuin näkivät läävänsä tyhjinä, peltonsa autioina, lapsia, jotka nälästä itkivät, äitiä, jotka surivat sotaan kaatuneita poikiansa.

Vaan vielä ei ollut laita paljoa pahempi kuin mitä oli ollut katovuosina ja kovina päivinä; ja se myrsky, joka maassa riehui, oli tähän asti säästänyt tätä pientä pesää metsässä Seine-virran rannoilla.

Tuli Marraskuu.

"Ilta on kylmä, Bernadou pane enemmän puita pesään", sanoi Reine Allix. Polttopuita löytyi ainakin runsaasti noilla tienoilla, ja Bernadou noudatti hänen käskyänsä.

Hän istui pöydän ääressä, tehden vaimolleen uutta kirjua, sillä käsitoissa oli hänellä sekä taitoa että keksintö-voimaa. Lapsi nukkui rauhallista unta kehossansa lähellä uunia ja hymyili unelmakuvilleen. Margot kehräsi, Reine Allix istui kutomassa valkean ääressä ja nosti harvoin silmiänsä työstään, ainoastaan silloin tällöin katseli hän Bernadou'ta ja nukkuvaa lasta. — Huoneen pienet, puiset ikkuna-luukut olivat suljetut. Muutamat talvi-ruusut kukkivat Kristuksen-kuvan alla. Bernadou'n huilu makasi hyllyllä: hänen ei ollut tehnyt mieli soittaa siitä asti kuin sota-uutiset tulivat.

Yht'äkkiä kuului ulkoa kamala valitushuuto; useat yht'aikaa parkuivat.

Bernadou nousi, otti kiväärin käteensä ja katsoi ulos. Kaikki ihmiset olivat kokoutuneet kadulle, ja vaimot löivät itseänsä vasten rintaa tai kätkivät lapset syliinsä.

Idästä näkyi taivaan kannelta punainen loiste, ja tuulen siivillä tuli sieltäpäin kummallinen kaiku.

"Mitä se on?" kysyi hän.

"Preussiläiset tulevat", vastasi yht'aikaa noin kaksikymmentä ääntä.

"Tuo punainen loiste nousee palavasta kaupungista".

Sitten olivat kaikki ääneti — ja tämä äänettömyys oli kaikkea parkumista kauheampi.

Reine Allix tuli ja asettui pojanpoikansa viereen. "Jos meidän on kuoleminen, kuolkaamme *täällä*", sanoi hän matalalla, suloisella ja vakavalla äänellä.

Bernadou tarttui hänen käteensä ja suuteli sitä. Vanhus tyytyi tähän vastaukseen. Margot hiipi myöskin heidän luo, lapsi sylissä. "Mitä voivat he tehdä meille?" kysyi hän ja punaposkensa olivat ruusuttomat.

Bernadou hymyili hänelle. "En tiedä, kultaseni. Tuskinpa voivat vaimoja ja lapsia tappa".

"He voivat ja tekevät sen", vastasi ääni joukosta.

Ei kukaan sanonut siihen mitään. Katu oli hyvin hiljainen pimeässä. Kaukana idässä hohti taivaan-laki punaisena. Parku kuului sieltä heikkona kaikuna, ikäänkuin nälkäisten susien ulvonta: se oli sodan ja liekkein ääntä.

Äänettömyyden vallitessa lausui Reine Allix: "Jumala on hyvä. Emmekö luottaisi Häneen?"

Ihmis-joukko vastasi vaan yhteisellä, kamalalla parkumisella: heidän sydämensä olivat pakahtua, pitkin yötä valvoivat kadulla nämä ihmiset, jotka eivät olleet syypäät tähän kiroukseen enemmän kuin lumen alla nukkuvaiset kukkasten juuret. He eivät uskaltaneet panna maata: he eivät tietäneet koska vihollinen heitä saavuttaisi. He eivät uskaltaneet paeta: voisihan vihollinen olla heitä väijymässä heidän omissa metsissään. Yksi mies huusi korkealla äänellä: "pitääkö meidän jäädä huoneisimme, jotta he savuttaisivat meitä ulos niistä, ikäänkuin mehiläisiä pesistä? Paetkaamme!"

Mutta Reine Allix'in tyyni, vakava ääni lausui, häntä nuhdellen: "Se, joka tahtoo, juoskoon niinkuin jänis koirien edestä juoksee. Minä ja omaiseni tahdomme odottaa kotimme katon alla".

Ja heitä hävetti että heitä urhoollisuudessa voittaisi vaimo, vieläpä vaimo, joka oli yhdeksänkymmentä vuotta vanha, eikä kukaan enää pakenemisesta puhunut. Koko yön he valvoivat tuulessa ja kylmyydessä; lapset värisivät vilusta, pitäen äitien helmoista kiinni, ja miehet katselivat tylästi liekkien hohdetta pimeällä, tähdettömällä taivaalla. Kaiken yön saivat he olla rauhassa, vaikka vähä väliä

kaukaa kuului kiväärien laukauksia ja peljästyneet eläimet pakenivat lehdettömistä metsistä sekä lampaat pelosta laitumilta juoksivat.

Päivä koitti harmaana, kolkkona, kylmänä. Paksu sumu, valkoinen ja kostea, peitteli virtaa. — Idässä, mistä tiesivät auringon nousevan, näkivät he ainoastaan liekkien raivoa ja mustia savupylväitä, jotka pyrkivät yhteyteen raskaiden pilvien kanssa.

"Annetaan heidän tulla ja mennä rauhassa, jos sen tekevät", sanoi vanha Mathurin. "Mitä me voimme tehdä? Meillä ei ole aseita eikä ruutia, tuskinpa sotilaitakaan — meillä ei ole mitään turvaa".

Bernadou ei lausunut mitään, mutta hän ojensi solakkaa vartaloansa, ja hänen totisissa, sinisissä silmissään ilmautui jotakin salaman-tapaista.

Reine Allix katseli häntä, istuen talonsa ovella. "Kätesi ovat rehelliset, sydämesi ja omatuntosi puhtaat. Älä pelkää kuolemaa, jos se on tarpeellinen", sanoi hän nuorelle pojanpojalleen.

Bernadou loi silmänsä häneen, hymyillen. Margot hiipi katkerasti itkien miehensä luo. Bernadou syleili häntä hartaasti ja suuteli häntä lempeästi, mutta hänen sydämensä ajatuksia käsitti vaan se vaimo, joka piennä oli häntä kantanut.

Vähitellen vaimot vetäytyivät huoneisinsa ummistaen silmänsä, etteivät näkisi tuota kauheaa valoa taivaan kannella, ja nälkäiset lapset lepäsivät heidän rinnoillaan tai parkuivat pelosta ja pitivät heidän helmoistansa kiinni. Ne muutamat miehet, jotka vielä olivat kylässä — suurin osa jäljelle jääneistä oli nimittäin vanhuksia taikka vaivaisia — kokoutuivat hätäiseen neuvottelemiseen. Vanha Mathurin mylläri ja kapakan isänmaan-ystävät arvelivat ettei mikään vastusteleminen voisi tulla kysymykseen, tapahtukoon mitä hyvänsä — että olisi paras kätkeä ne aseet ja varat, jotka vielä löytyi, sekä antautua vihollisen armoille taloineen päivineen. "Jos toisin teemme", sanoivat he, "tappavat sotilaat meitä epäilemättä, ja mitä tällainen kurja pieni kylä voi tehdä vastustaakseen tykkiä, terästä ja valkeaa".

Ainoastaan Bernadou'n ääni kuului vastustavan tätä. Hänen silmänsä säkenöitsivät ja poskensa hohtivat; kerran hänen eläissään sanat levisivät salamantapaisina hänen huuliltaan. "Mitä!" sanoi hän heille, "jätämmekö kodit, vaimot ja lapset vihollisille ilman muuta? Olemmeko me niin kelvottomat, että kumartelemme Ranskan vihollisille ja näytämme että vapisemme heidän

edessään? Se olisi häpeä, ikuinen häpeä! Me emme silloin ansaitsisi miesten nimeäkään. Näyttäkäämme heille että Ranskassa on ihmisiä, jotka eivät pelkää kuolemaa. Puolustakaamme mitä omamme on, niin kauan kuin voimme. Kiväärimme ovat hyvät, seinämme vahvat, metsämme ovat tällä ilmalla soita, jotka kyllä heitä nielevät, jos kykenemme ajamaan heitä sinne. Tehkäämme mitä voimme. Francs-tireurs'in leiri on täältä ainoastaan kolmen peninkulman päässä. Sieltä varmaankin riennetään avuksemme. Ja kaikessa tapauksessa kuolkaamme urhoollisesti! Saattaa olla, että mitä voimme tehdä on vähän. Mutta jos joka mies maassa tekee sen vähän, mitä voi, syntyy siitä vähästä tarpeeksi suuri voima, jolla ajetaan viholliset pois Ranskasta".

Mathurin ja muut huusivat hänelle uhkaavaisesti: "Sinä olet mieletön. Sinä saatat meitä turmioon. Etkö tiedä että yksi ainoa laukaus — niin, jos he vaan löytävät yhden ainoan kiväärin, pistää vihollinen tuleen koko kylän?"

"Tiedän", vastasi Bernadou, tumma loiste sinisissä silmissään. "Mutta silloin on valitseminen häpeän ja liekkien välillä. Välttäkäämme ainoastaan tuota ensimmäistä ja sitten — tapahtukoon Jumalan tahto".

Mutta he huusivat raivoissaan ja käskivät hänen olla vaiti, sanoen: "Hyvin hyvää! Kaunista puhetta, varsin kaunista puhetta! Katsele sinä palavaa taloasi, jos tahdot, mutta meidän talojamme sinä et saata turmioon! Tee mitä tahdot omalla niskallasi. Pidä se pystyssä tai pane se hamppekaulukseen, niinkuin tahdot. Mutta sinulla ei ole oikeutta tappaa naapuriasi heidän tahtomattansa".

Hän puhui, hän rukoili, hän kamppaili heidän kanssa puolen yötä; katkerat kyynelvet vuosivat hänen poskiansa myöden ja tyyni veri hänen suonissaan paloi vihasta ja häpeän kammosta, ja kaikki tämä herätti ensi kerran hänessä voimakkaan, yksinkertaisen, tulisen puhuja-aidon. Mutta turhaan. Nuo muutamat, orsiin kätkeyt kultarahat, nälkäinen lammasslauma ja heidän omat kurjat henkensä, vaikka nälkäiset ja pelon-alaiset, olivat kuitenkin rakkaat heille, eivätkä he tahtoneet saattaa niitä vaaraan. He sanoivat häntä hulluksi sekä ennustivat että hän tulisi heidän murhaajakseen; he syöksivät häneen kiinni ja vaativat häneltä kiväärin, jotta saisivat haudata sen muiden kanssa mäellä seisovan vanhan kappelin alttarin alle.

Bernadou'n silmät iskivät tulta; hän hengitti raskaasti; hän vapisi liikutuksesta; hän irroitti itsensä heistä ja astui askeleen eteenpäin. "Niin totta kuin elätte", sanoi hän, "minun tekisi mieli ampua teitä ennenkuin häpäisette itseänne ja

minua!"

Reine Allix, joka oli seisonut äänetönnä hänen vieressään koko ajan, laski kätensä hänen olkapäällensä.

"Poikani", kuiskasi hän tämän korvaan, "sinä olet oikeassa ja he väärässä. Mutta älä kuitenkaan laita niin että velivaino on oleva se ovi, jonka kautta vihollinen kotihimme astuu. Tee mitä tahdot omalla hengelläsi, Bernadou — se on sinun — mutta anna heidän tehdä mitä tahtovat henkensä kanssa. Sinä et voi muuttaa lampaita jalopeuroiksi, vaan älköön kuitenkaan ensimmäinen veripisara, joka täällä vuotaa, olko veljen verta".

Bernadou'n pää vaipui alas rintaa vasten.

"Tehkää mitä tahdotte", sanoi hän naapurilleen. He ottivat häneltä hänen kiväärinsä ja hiipivät yön pimeydessä hiljaa metsäiselle kappeli-mäelle ja hautasivat sen sekä kaikki muut aseensa alttarin alle, missä valkoinen Kristuksen-kuva riippui.

"Nyt olemme pelastetut", sanoi Mathurin mylläri viinikapakan isänmaanystäville. "Jos tuo houkkio olisi saanut mieltänsä noudattaa, olisi hän surmannut meidät kaikki".

Reine Allix talutti lempeästi pojanpoikaansa talonsa kynnyksen yli, painoi hänen päänsä sylihinsä ja suuteli hänen otsaansa.

"Sinä teit mitä taisit, Bernadou", sanoi hän, "tulkoon sitten mitä hyvänsä".

Niin sanoen kääntyi hän pois, heitti vaipan päänsä yli ja vaipui maahan, katkerasti itkien, sillä — oliko hän elänyt yhdeksänkymmentäkolme vuotta, nähdäksensä vaan tätä kurjuutta.

Nyt, kun kaikki mahdollisuus tehdä vastarintaa oli häneltä ryöstetty ja ainoa, mitä oli hänelle jätetty, oli hänen oma henkensä, oli Bernadou käynyt hiljaiseksi ja rauhalliseksi, kuin tapansa aina oli. Hän olisi tapellut niinkuin talon-koira kotinsa edestä, mutta he olivat estäneet häntä sitä tekemästä, ja nyt hän oli toimeton, toivoton. Hän sulki ovensa, kävi istumaan ja pani toisen kätensä Reine Allix'in käteen sekä toisen vaimonsa vartalon ympäri.

"Ei ole muuta neuvoa kuin odottaminen", sanoi hän alakuloisena.

Pitkä oli aika ennenkuin päivä nousi.

Ampuminen taukosi hetkeksi; sitten alkoi sen jyrinä uudestaan ja läheni kylää. Ja taas vallitsi äänettömyys.

Päivällis-aikana eräs paimen tuli kylään, kalpeana, verisenä, uupuneena, savisena ja likaisena. Hän kertoi kyläläisille että Preussiläiset olivat pakoittaneet häntä rupeemaan heidän oppaaksensa, että olivat sitoneet hänet erään ratsastajan satulaan kiinni ja vetäneet häntä myötänsä, kunnes hän oli käynyt puoli-kuolleeksi väsymyksestä ja tuskasta. Yöllä oli hän päässyt irti ja paennut: he eivät olleet kaukana, sanoi hän, he olivat polttaneet kaupunkia toisesta päästä toiseen, syystä että muuan mies eräältä katolta oli ampunut heihin. Siinä kaikki, mitä hän tiesi.

Bernadou, joka oli mennyt ulos kuulemaan hänen uutisiansa, palasi huoneeseen, istui ja kätki kasvonsa käsihin.

"Jos minä teen vastarintaa, olette te kaikki hukassa", sanoi hän. "Ja kuitenkin on konnamaista antautua näin!"

Oli tuskallinen kysymys, pitikö hänen noudattaa mieltänsä ja siten tulla syypääksi perheensä turmioon sekä saattaa kotipaikkansa tulen ja liekkien valtaan, vai pitikö hänen kukistaa miehuutensa ja sitten elää koko aikansa pelkurina omien silmiensä edessä?

Reine Allix katseli häntä, pani kätensä hänen päälleen, ja äänensä oli vakavaa ja samalla suloinen kuin soitanto, kun hän lausui:

"Älä huolehdi, lemmittyni. Kun aika tulee, noudata sydäntäsi ja Jumalan ääntä omatunnossasi".

Syvä nyyhkytys vastasi hänen puheesensa: ensi kerran lapsuudesta saakka kuuli hän Bernadou'n itkevän.

Jo hämertyi. Syys-päivä sammui. Sade-pisaroita putoeli raskaista pilvistä. Tuuli vei tuhansittain punaisia lehtiä puista, pienet asunnot tien molemmilla puolin olivat pimeät, sillä niiden asukkaat eivät uskaltaneet sytyttää valkeata, jonka valossa kenties vihollinen löytäisi tien heidän luokse. Bernadou istui, käsivarret pöydällä ja pää niiden nojassa. Margot ruokki poikaansa. Reine Allix rukoili.

Yht'äkkiä kuului ulkoa kadulta hevosten ja miesten jälkiä, vihaisia ääniä, molskinaa märältä tieltä, kun sitä astuttiin, naisten huutoa, ja aseitten loistetta näkyi hämärässä.

Bernadou kavahti seisalleen. Kasvonsa olivat vaaleat, siniset silmänsä mustat kuin yö.

"He ovat tulleet!" sanoi hän hiljaisella, vakavalla äänellä. Ei hän tuntenut pelkoa eikä kauhua: pikemmin tulista rakkautta kotipaikkaansa ja kansaansa — tulista halua taistella ja kuolla molempain edestä. *Ja hän oli aseeton!*

Hän avasi huoneensa oven vakavalla kädellä, ja seisoikin kynnyksellään, katsellen vihollistansa. Katu oli heitä täynnä — muutamat ratsastivat, muutamat astuivat jalan, suuria joukkoja kuljeskeli metsissä ja maanteilla. He olivat iskeneet tähän kylään, ikäänkuin korppikotkat kuolleen lampaan ruumiiseen.

Tämä kylä oli hyvin pieni ja alhainen: sitä olisi kyllä sopinut jättää rauhaan.

Sen asukkaat eivät ottaneet osaa sotaan enemmän kuin syntymätöin sikiö; mutta tämä kylä sattui olemaan voittajan tiellä, ja hänen rautaiset kantapänsä musersivat sitä ohitse mennessään. Viholliset olivat kuulleet että aseita oli kätkeyty ja että Franc-tireurs'it majailivat täällä, ja he olivat rientäneet tähän kylään ja iskeneet kyntensä siihen. Muutamia oli lähetetty kappeliin etsiskelemään, toisia taas asuntoihin; muutamain piti ottaa mitä ruokavaroja ja karjaa vielä löytyi, taikka tutkiskella mihin nuo polut menivät, joita tasangolla oli ristin rastin; ja kuitenkin oli pienellä kadulla vielä sadottain sotamiehiä jälellä, tarpeeksi suuri voima peloittamaan koko linnoitustakin tai väkiryynnäkköä tekemään.

Rahvas ei myöskään koettanut vastustusta tehdä.

He seisoivat toimettomina ilman kyyneleitä kurjuudessaan, katsellen kuinka heidän vähäiset koti-aarteensa vietiin ikipäiviksi pois, ja tietämättä mikä kohtalo, tulen tai miekan kautta, tulisi heidän osaksensa ennenkuin yö oli päättynyt.

He näkivät kuinka ne jyvät, joita he olivat panneet säästöön talveksi, pelastaakseen lapsiansa nälkään kuolemasta, heitettiin ulos kuin likainen vesi. He näkivät kuinka kauroja ja vehniä heitettiin ulos ja siellä sotkettiin saveen ja lokaan. He näkivät kuinka pähkinäpuu-kaapit heidän kyökeissänsä murrettiin auki ja perimänsä hopeakalut, vuosisatoja vanhat, vietiin pois saaliina. He

näkivät kuinka kaappeja ja laatikkoja vaimojensa makuu-huoneissa tutkittiin, ja kuinka tuota kotona tehtyä liinavaatetta ja niitä pieniä hopea-kaluja, jotka olivat olleet heidän morsius-lahjansa, ylenkatseella heitettiin syrjälle tai sotkettiin jalkojen alla aivan tuntemattomiksi. He näkivät kuinka lapsensa mieli-lampaat — morsianten hopeaiset korva-renkaat — ne kannut, joista olivat hääviiniänsä juoneet — se kesyt lintu, joka, vihellyksen kuultuansa, lensi heidän luoksensa — he näkivät kuinka kaikki tämä vietiin pois muonaksi taikka saaliiksi.

Tätä kaikkea he näkivät, ja heidän täytyi seisoa mykkinä, toimettona sitä katselemassa, ett'ei joku suuttunut silmäys tai uhkaava liikunto lähettäisi vihollisten kuulia heidän lastensa kurkkuihin tai noita punaisia liekkiä heidän kotihinsa. Kamalampaa tuskaa ei ole maailmassa nähty.

Tuon majan portailla, viikunapuiden alla, seisoj vähäinen joukko hyvin hiljaisena ja äänetönnä katsomassa: Bernadou suorana, vaaleana, tyynenä, ylpeänä, tuli sinisissä silmissään; Margot hiljaisena, koska se oli hänen miehensä tahto, pitäen sylissään kaunista, punaposkista, kultatukkaista poikaansa; Reine Allix, jonka kasvoissa kuvautui sekä kauhua että kärsivällisyyttä, ja jonka vartalo kohosi täyteen ryhtiinsä, kun hän painoi ristin vasten rintaansa.

Noin he seisoivat, odottamassa — he eivät itse tietäneet mitä; mutta he olivat päättäneet olla osoittamatta mitään pelkurimaisuutta ja sallimatta mitään häväistystä.

Heidän takanansa näkyi kolkko, sammuva loiste sen takan valkeasta, jonka edusta oli ollut heidän kokouspaikkansa toivon ja ilon hetkinä; heidän edessään oli hämärä, pimeä maa, naapurien kauhistuneita kasvoja, edes-takaisin kulkevia sotamiehiä tulisoittoineen, uupuneitten ja vapisevain hevosten hahmoja.

Yht'äkkiä kuului ääni sotamiesten joukosta:

"Tuo se talonpoika tänne".

Bernadou'hun tarttui useampia käsiä, jotka väkisin vetivät häntä portailtaan sinne, missä ulanien päämies istui valkoisen hevosen selässä joka uupumuksesta vapisi ja sieramistaan pärskytteli verta.

Bernadou irroitti itsensä niiden kourista, jotka pitivät häntä kiinni, ja seisoj suorana vihollistensa edessä. Hän ei enää ollut kalpea ja hänen silmänsä olivat kirkkaat ja vakavat.

"Sinä et näytä niin hullulle kuin nuo muut", sanoi Preussiläinen päämies. "Sinä tunnet tämän tienoon hyvästi?"

"Tunnen!"

Tuota maata, jonka nurmikoilla ja metsissä hän oli kulkenut lapsuudesta saakka, jok'ainoata tien vieressä olevaa puuta ja puron äyräällä kasvavat kukkaset, — hän tunsi tuota seutua ulkoa, yhtä hyvin kuin ylkä tuntee morsiamensa muodon!

"Teillä on aseita täällä?" pitkitti saksalainen.

"Meillä oli".

"Mitä te olette niiden kanssa tehneet?"

"Jos minä olisin saanut määrätä, ei teidän olisi tarvinnut niitä kysyä. Te olisitte tunteneet niitä".

Preussiläinen katseli häneen tarkasti, kunnioittaen tuota rohkeaa vastausta.
"Tahdotko tunnustaa, missä aseet ovat?"

"En".

"Sinä tiedät että rangaistus aseitten kätkemisestä on kuolema".

"Niin te olette määränneet".

"Niin olemme, ja Preussiläisten tahto on Ranskalaisten laki. Sinä olet urhoollinen mies: sinä ansaitset kuolemaa. Mutta kuitenkin, sinä tunnet hyvin tätä tienoota?"

Bernadou hymyili, niinkuin äiti hymyilisi, jos joku houkkio kysyisi, muistiko hän minkänäköiset hänen kuolleen lapsensa kasvot olivat.

"Jos tunnet sitä hyvin", jatkoi Preussiläinen, "niin tahdon antaa sinulle tilaisuuden henkesi pelastamiseen. Tartu jalustimeni hihnaan, niin sidomme sinut kiinni siihen, ja näytä minulle sitten suorin tie siihen paikkaan, missä aseet ovat kätketyt. Jos sen teet, tahdon säästää henkesi. Jos et —"

"Jos en sitä tee?"

"Niin sinä ammutaan".

Bernadou oli ääneti: hänen silmänsä katselivat sotilasjoukon läpi tuota pientä vastapäätä olevaa majaa, puiden suojassa. Nuo kaksi vaimoa koettivat nähdä häntä sieltä, mutta sotamiehet tuuppasivat heitä takasin, jotta eivät voineet nähdä mitään tulisoittojen liehuvassa valossa eikä mitään kuulla tuossa tohinassa. Hän kiitti Jumalaa siitä.

"Mitä päätät?" kysyi ulani hetken kuluttua malttamattomasti.

Bernadou'n huulet olivat verettömät, mutta vapisematta vastasi hän: "Minä en

ole pettjä". Ja puhuessaan katseli hän hellästi tuota pientä ovea; sen kautta näkyi vielä valkea takasta, jonka vieressä hän ei ikinä enää saisi istua, niiden keskellä, joita hän rakasti.

Saksalainen katseli häntä: "Onko tuo kerskausta vai tottako?"

"Minä en ole pettjä", vastasi Bernadou vielä kerran yksinkertaisesti.

Preussiläinen viittasi sotamiehilleen. Kaksinkertainen laukaus kuului, ja Bernadou kaatui kuolleen. Toinen kuula oli sattunut hänen päähänsä, toinen hänen rintaansa. Sotilaat heittivät lämpöisen ja värisevän ruumiin tieltä pois. Eräs talonpoika vaan oli tapettu!

Huudolla, joka voitti myrskyn pauhun ja teräksen tavalla tunki jok'ainoan inhimilliseen sydämeen, mikä siellä sykki, syöksi Reine Allix joukon läpi ja laskeusi polvilleen Bernadou'n viereen, otti hänet syliinsä, pani nuorukaisen pään rintaansa vasten, missä hän lapsena usein oli nukkunut suloisinta unta.

"Se on Jumalan tahto! Se on Jumalan tahto", mutisi hän; ja sitten hän nauroi — niin kamalasti että se jäähdytti rohkeimmankin verta.

Margot seurasi häntä ja katseli heitä äänetönnä ja kuivin silmin; sitten heittäytyi hän, lapsi sylissään, valkoisen hevosen eteen.

"Päättäkää työnne!" kiljasi hän heille. "Te olette hänen tappaneet — tappakaa meidätkin! Vai eikö teillä ole tarpeeksi armeliaisuutta siihen".

Verta pärskyvä hevonen pelästyi, kavahti pystyyn ja syöksyi jälleen maahan. Sen etujalat sattuivat lapsen kultakutriseen päähän ja sotkivat sen kasvot aivan muodottomiksi. Muutamat talonpojat vetivät Margot'n pois hevosen jaloista; hän oli kuollut, vaikkei hänessä ollut haavaa eikä muutakaan vahinkoa nähtävänä.

Reine Allix ei nähnyt eikä kuullut. Kaikin voimin oli hän ruvennut vetämään Bernadou'n ruumista kotinsa kynnyksen yli.

"Hänen pitää kotona lepäämän, kotona pitää hänen lepäämän", mutisi hän. Hän ei tahtonut uskoa että Bernadou oli kuollut.

Täydellä nuoruuden voimalla nosti hän ja puoleksi veti Bernadou'n siihen kotiin, jota tämä oli rakastanut, laskeusi polvilleen hänen viereensä, hyväillen häntä

ikään kuin hän olisi muuttunut lapseksi jälleen, ja lempeällä äänellä sanoi hän: "Hiljaa! — Hysch!", sillä hänen järkensä oli kadonnut ja hän luuli että Bernadou ainoastaan nukkui.

Ulkona kiihtyi sill'aikaa sotajoukon melske: he olivat löytäneet aseet alttarin alta mäellä, ja ottivat viisi talonpoikaa kiinni, tappaaksensa heitä tuosta rikoksesta. Miehet vastustelivat eivätkä tahtoneet mennä kuin lampaat teurastuspaikalle. He ammuttiin kadulla lastensa nähden.[8] Sitten annettiin käsky sytyttää kylä tuleen ja jättää se oman onnensa nojaan. Nauraen heittivät sotamiehet tulisoitot olkikatoille, pesistä ottivat he palavia kekäleitä ja heittivät niitä huoneisiin ja latoihin. Puu ja heinät leimusivat kuin palava täpe.

Eräs vanha mies, Reine Allix'n lähin naapuri, syöksi sisään hänen tupaansa ja tarttui hänen käsivarteensa:

"He sytyttävät tuleen Berceaun kylää", huusi hän. "Joutukaa pois! taikka te palatte tähän elävältä!"

Reine Allix katsoi häneen hymyillen: "Olkaa vaiti! Ettekö näe? Hän nukkuu".

Vanhus pudisteli, rukoili häntä, koettaen vetää pois — tuskissaan osoitti hän kattoakin, joka jo oli tuleessa.

Reine Allix katseli sitä: sitä nähdessään selvenivät hänen ajatuksensa ja järki palasi; hän muisti kaikki, hän käsitti kaikki: hän tiesi että Bernadou oli kuollut.

"Menkää rauhassa ja pelastakaa itsenne", sanoi hän vanhalla suloisella tavallaan, joka muistutti menneitä päiviä. "Mitä minuun tulee, olen jo hyvin vanha. Minä ja minun kuolleen jäämme yhdessä kotiin".

Mies pakeni ja antoi hänen noudattaa tahtoansa.

Suuret liehuvat liekit ja savupilvet ympäröitsivät häntä; hän ei liikahtanutkaan. Kuolema oli kamala, mutta nopea, eikä kuolokaan eroittanut häntä siitä, jota hän oli rakastanut ja kasvattanut.

Pian tuli loppu.

Kukkulalta toiseen syttyi Berceau de Dieu tuleen. Koko kylä oli yhtenä tulikärmenä, johon palava Kristuksen-kuva kaatui ja upposi. Ainoastaan

muutamat talonpojat vaimoineen ja lapsineen pääsivät tulesta pakoon metsiin, kuollaksensa siellä vähän hitaammin nälkään ja viluun. Muuten kaikki menettyi. Liekkien nopea virta nieli kaikki, mikä sattui sen tielle. Lehdettömät puut kohottivat tulisia oksiansa tuhansilta paikoilta. Jyvä- ja hedelmäaittoja nieli lukemattomat punaiset kielet. Kyyhkysket lensivät huutaen lakoistansa ja vaipuivat savuun. Koirat tukehtuivat noilla kynnyksillä, joita olivat koko elin-aikansa vartioinneet. Vasikat paloivat lääviin. Määkien juoksivat lampaat, palava villa ruumiissaan. Pikku lintu hädissään liehutteli siipiänsä, apua saamatta, ja putosi sitten maahan, tuhaksi muuttuneena. Vanhat ja sairaat paloivat vuoteillensa. Kaikki menettyi.

Koko Berceau de Dieu oli kuin suuri uuni, jossa kaikki, mikä vaan hengitti, paloi ja muuttui tuhaksi.

Sodan virta vierähti eteenpäin, jättäen tuon paikan autioksi ja mustaksi, höyryväksi raunioksi, jossa ei hiirikään voi elää eikä lintu matkallansa levähtää. Se on ollut ja mennyt, eikä sitä milloinkaan enää voi tuntea samaksi paikaksi.

Ei milloinkaan!

Vaan ken siitä huoli?

Se oli ainoastaan lehti suuressa myrskyssä, ja se kuihtui myrskyn riehuessa.

VIITESELITYKSET:

[1] Jumalan tarha.

[2] Kunnia.

[3] Tämä tapahtui Ranskassa, katolisessa maassa. Suomentajan muistutus.

[4] Omaisuuden yhteisyys.

[5] Mère = äiti.

[6] Iso-äiti.

[7] Disson'in kunnia.

[8] Tämä kertomus Preussiläisten menetyksestä tuskin lienee todenmukainen. Suomentajan muistutus.

End of the Project Gutenberg EBook of Lehti myrskyssä, by Ouida

*** END OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK LEHTI MYRSKYSSÄ

***** This file should be named 29176-8.txt or 29176-8.zip ***** This and all
associated files of various formats will be found in:
<http://www.gutenberg.org/2/9/1/7/29176/>

Produced by Tapio Riikonen

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from public domain print editions means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg-tm electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG-tm concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for the eBooks, unless you receive specific permission. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the rules is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. They may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING with public domain eBooks. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

***** START: FULL LICENSE *****

**THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE PLEASE READ THIS BEFORE YOU
DISTRIBUTE OR USE THIS WORK**

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg-tm License (available with this file or online at <http://gutenberg.org/license>).

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of

this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is in the public domain in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg-tm License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg-tm work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country outside the United

States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is derived from the public domain (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg-tm trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg-tm License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg-tm works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and Michael Hart, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread public domain works in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH F3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person

or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS' WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg-tm work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need, are critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation web page at <http://www.pgla.org>.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Its 501(c)(3) letter is posted at <http://pgla.org/fundraising>. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is located at 4557 Melan Dr. S. Fairbanks, AK, 99712., but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887, email business@pgla.org. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at <http://pgla.org>

For additional contact information:

Dr. Gregory B. Newby
Chief Executive and Director
gbnewby@pgla.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of

public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit <http://pglaf.org>

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: <http://pglaf.org/donate>

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart is the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For thirty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any

particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility:

<http://www.gutenberg.org>

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.